

Zenei képességekkel kapcsolatos előmérés tapasztalatai zeneművészeti szakközépiskolában

© **BUZÁS Zsuzsa**

Kecskeméti Főiskola, Tanítóképző Főiskolai Kar, Kecskemét

zsuzsabuzas@gmail.com

© **LELE Anita**

SZTE BTK Neveléstudományi Doktori Iskola, Szeged

aniaventa@gmail.com

Idén decemberben ünnepeljük Kodály Zoltán születésének 130. évfordulóját. A Kodály nevéhez fűződő, a zenepedagógiában világszerte alkalmazott és elismert koncepció célja, hogy már kisgyermekkortól neveljen a zenei készségek megőrzésére, továbbfejlesztésére. A zeneművészeti közép és felsőfokú szakoktatásban elsősorban a szolfézs tantárgy anyaga épül Kodály Zoltán műveire, amely nemcsak a kottaolvasást, írást, belső hallást, zenei memóriát és az intonációt fejleszti, hanem igazi zenei örömet nyújt a diákoknak, bevezeti őket a közös muzsikálásba, az énekes kamarazenélésbe.

A zenetanulás összetett folyamat; része a kommunikáció, hangszeres előadás, a kottaolvasás során összetett zenei szimbólumok megértése, feldolgozása, különböző hangszeres kamaraegyüttesekben, zenekarokban való együttműködés, csapatmunka, improvizáció, vagy zenei képzelőerő.

2012 őszén a Szegedi Tudományegyetem Vántus István Gyakorló Zeneművészeti Szakközépiskolában online tanulói kérdőív segítségével felmértük a hangszeres és énekes diákok metakognitív és zenei képességeit, illetve ezek tanulmányi eredményeikkel kapcsolatos összefüggéseit vizsgáltuk.

A zenetanulás metakognitív aspektusai

A metakogníció magasabb szintű gondolkodást jelent, amellyel aktívan lehet befolyásolni a tanulás közbeni szellemi tevékenységeket, a különböző tanulási stratégiák hatékonyságát. A metakogníció kulcsszerepet játszik a sikeres tanulásban, ezért fontos tanulmányozni és úgy fejleszteni a tanulók gondolkodását, hogy a metakogníció segítségével sikeresebben működtessék értelmi képességeiket. Nem kétséges, hogy a metakognitív gondolkodás a tanulás egyik fontos része; a tanulók metakognitív készségei és az iskolai teljesítmény között szoros összefüggés mutatható ki. A kutatók úgy találták, hogy a diákok részvétele bármilyen művészeti programban pozitívan befolyásolja a metakognitív és kognitív képességeiket.

A metakogníció és a zenetanulás területeivel kapcsolatos kutatások tartalmazzák az affektív és metakognitív képességek tantárgyi sikerekkel kapcsolatos eredményeit. Hollenbeck (2008) kutatásából kiderült, hogy a hangszeren tanuló középiskolás diákok a többi közismereti tantárgynál is sikeresek, mint például a matematika, az irodalom, az idegen nyelvek, vagy a természettudományok területén.

Szintén a hangszer tanulással eltöltött idő és az általános tanulmányi eredmény között megjelenő kapcsolatra mutat rá Janurik (2010). Az eredményei szerint a zenét tanuló gyerekek tanulmányi átlageredménye magasabb az iskolán kívül hangszer nem tanuló társaikénál. A zenetanulással eltöltött évek számát és a tanulmányi átlag

összefüggéseit tekintve pedig az átlagok szignifikánsan magasabbak azon tanulók esetében, akik négy évet, vagy ennél több időt töltöttek zenetanulással.

Hollenbeck (2008) kutatását amerikai, hangszeres tanuló középiskolai diákok körében végezte. Eredményei szerint fejleszthetőek a diákok kognitív, affektív és metakognitív képességek a zenei részvétel során, valamint sikereket érnek el a hangszeresek egyéb tantárgyaknál is, mint például a matematika, a természettudomány, vagy az idegen nyelv.

Zenei készségek rendszerezése

A 20. század egyik legismertebb zenei képességmodelljét *Carl Seashore* (1919) dolgozta ki. Modelljében a zenei képességeket 25 alsóbbrendű képességre bontja, melyek arányai együttesen határozzák meg az egyes személyek zenei képességének mértékét. Szintén *Seashore* és kutatócsoportja készítette az első standardizált tesztet, *Measurement of Musical Talent* néven 1939-ben, melynek továbbfejlesztett változatait ma is alkalmazzák a zenei képességek mérésére az Egyesült Államokban. Magyarországon elsőként *Révész Géza* (1916), majd *Gyulai Elemér* (1936) és *Szögi Endre* (1940) végzett zenei képességvizsgálatokat. A zenei tesztek egyre nagyobb számban terjedtek el a múlt század folyamán, *Füller* (1974) négy nagyobb csoportba különíti el őket. Egyike ezeknek a *zenei képesség-,* vagy *adottságtesztek,* melyekben a leggyakrabban előforduló mérési területeket a ritmustesztek, hangemlékezés-tesztek, hangmagasság – és hangerő – megkülönböztető tesztek vizsgálják. *D. Bridges Australian Test for Advanced Music Studies* 1974-ben már kifejezetten felsőfokú zenei tanulmányokat végző konzervatóriumi növendékek számára készült. A teszt három nagyobb részből áll; első része a dallam-és ritmusemlékezést, valamint a zenei befogadást méri, második része a zenei olvasást és megértést, harmadik része a zenei anyag megértését és használatát méri.

Problémát jelenthet az, hogy számos zenei képességmérő teszt egy bizonyos zenei képességszint felett nem mér tovább; a főiskolai szintnél a legtöbb feladattípusban gyakorlatilag plafonhatás érvényesül. A plafonhatás egyik oka lehet a feladatok nehézségi szintjének nem megfelelő kialakítása; gyakran a legösszetettebb feladat a zeneiskola 5-6. évfolyam szolfézs -zeneelmélet tananyagának körébe tartozik, amely a konzervatórium diákok számára általában nem okoz nehézséget. Ugyanakkor elképzelhető az is, hogy bizonyos „alapképesség-szint” fölött már nincsenek alapképesség-tesztekkel kimutatható egyéni különbségek, mivel a zenei képességtesztek elsősorban a hallással összefüggő képességeket vizsgálják. Érdemes tehát áttekinteni a környezeti és motivációs tényezőket, illetve a további - nem zenei- képességeket.

Zenei oktatáscélú intézmények Magyarországon

Magyarországon zenei képességvizsgálat zeneművészeti szakoktatásban még nem történt, mindössze egy hazai kutatás vizsgálta a pályaválasztás előtt álló, klasszikus zenei képzésben részesülő középiskolások zenei életútját és zenei tehetségük kibontakozását elősegítő személyiségjegyeket. Erről a korosztályról kevés a külföldi kutatás is az iskolarendszerű képzésben.

Mivel kutatásunkat zeneművészeti szakközépiskolákban folytatjuk, szükséges megállapítanunk, hogy az ide jelentkező diákok honnan szerzik meg zenei készségeiket, milyen oktatási formában részesültek korábban. A zeneművészeti szakközépiskolába érkező diákok rendszerint a zeneiskolák B tagozatán tanultak, amely hangszeres vagy énekes továbbtanulásra készíti fel őket, vagy ének-zene tagozatos általános iskolai tanulmányokat folytattak, szerencsés esetben mindkettőben részt tudnak venni.

Kodály Zoltán írásaiban arra utal, hogy a gyermekek zenei képességének fejlesztését kilenc hónappal születésük előtt kell elkezdni. Valóban, a magzat már rendelkezik zenei készségekkel és zenei memóriával. Az utóbbi két évtizedben fordult az érdeklődés a prenatális időszak felé, mivel ekkor kezdődik meg a zenei tapasztalatszerzés. A fogantatás utáni harmadik – negyedik hónapban kifejlődött akusztikai apparátus révén a magzat képes a hangok feldolgozására. Minthogy a magzat az őt érő szenzoros ingerek 90%-át akusztikai modalitáson keresztül dolgozza fel, lehetséges, hogy ebben az időszakban ez az agy legfontosabb erőforrása. A legkisebb, 0–3 éves korosztály számára indított *Ringató* harminc perces foglalkozásai népszerűek Magyarországon és külföldön egyaránt. A foglalkozásokon mindig élő énekszó, vagy a foglalkozásvezető, esetleg meghívott vendég pár perces hangszerjátéka csendül fel. A *Ringató* foglalkozásai elsősorban nem csak a kicsinyeknek szólnak, hanem legalább annyira a felnőtteknek, az édesanyáknak. A foglalkozások zenei anyagát a kodályi gondolat szerint válogatják.

A zenei képzés a zeneóvodában is kezdődhet, ahol hetente félórás zenei foglalkozás keretében a Kodály-módszeren alapuló foglalkozásokon vehetnek részt a gyermekek, aminek célja az éneklés megszerettetése, magyar népi gyermekdalok, játékdalok elsajátítása, a zenei készségek fejlesztése. Janurik (2010) az óvodai – középső és nagycsoportos gyermekekkel folytatott zenei kísérlete során azt vizsgálta, hogy a napjában több alkalommal ismételt, az egész napot átívelő, egyenként néhány perces zenei foglalkozás – éneklés és dalos játékok formájában – milyen mértékben járulhat hozzá a zenei képességek fejlődéséhez. Milyen hatással van a zenei tevékenységekkel átítatott környezet a személyiség alapjához, alaprendszeréhez tartozó néhány szociális és elemi alapkészség fejlődésére, hogyan fejlődnek az elemi alapkészségek ebben a zeneileg támogatott közegben. Sajnos az óvodáskorú gyermekek, illetve az első évfolyamos tanulók zenei képességével kapcsolatosan igen kevés adattal rendelkezünk, és e korosztály mérésére alkalmas mérőeszköz sem áll rendelkezésre jelenleg (Janurik, 2010).

A PISA felméréseken rendszerint a finn és a japán diákok végeznek az élen. Nem véletlen talán, hogy Japán és Finnország is nagy hangsúlyt fektetnek a művészetoktatásra, a kisgyermek zenei képzésére. Mindkét országban a hangszeres oktatás is előtérbe kerül. Japánban hagyományosan a szülő gyermekének első zenetanára *Shinici Suzuki* módszere szerint (Hovánszki, 2008). Finnországban szintén már az óvodai képzésben helyet kap a mindennapos hangszerhasználat, elsősorban egyszerűbb ütőhangszerek formájában.

Zeneművészeti szakközépiskolák

Középfokú zeneművészeti szakoktatás 1840 óta folyik Magyarországon, elsőként a pesti Nemzeti Zenedében indult el ilyen jellegű képzés. A Zeneakadémia előkészítő tanfolyama – ami megfelel a zeneművészeti szakközépiskolai évfolyamnak 1925-körül alakult ki. Az előkészítő tanfolyam bekerülésének követelménye 1950-től

rögzített a gordonka szakon. 1975-ben a szakközépiskolai hálózat öt vidéki város mellett egy újabb intézménnyel, a szombathelyi Zeneművészeti Szakközépiskolával bővült. 1981-ben egységes, hangszerenkénti tantervek kerültek kiadásra, melyek már illeszkedtek a háromszintű professzionális zeneművészeti szakképzéshez. 1981-ben Békéscsabán és Kecskeméten, 1983-ban Veszprémben, 1988-ban Nyíregyházán és Vácott létesült újabb zeneművészeti szakközépiskola. Két nagy múltú budapesti zeneiskola, a XIV. kerületi Szent István és a XI. kerületi Weiner Leó 1990-ben indított el szakközépiskolai képzést. 2000-ben a dr. Lauschmann Gyula alapítványi fenntartású jazz szakközépiskolával megalakult az első, kizárólag jazz-zenészképzésre szakosodott intézmény.

Egyes gimnáziumok is megszerezték a jogosultságot a középfokú szakképzéshez. (Pl. a Kodály Zoltán Magyar Kórusiskola, a gödöllői Premontrei Szent Norbert Gimnázium). A klasszikus képzés általánossága mellett egyre több helyen kezdődött el a jazz-, nép- és az egyházzene-képzés. Kísérletek zajlanak a klasszikus zenész képzésen belül a régi zene oktatásának meghonosításával is. Különlegesség a Talentum Zeneművészeti Szakképző- és Szakközépiskola, amely a könnyűzenei élet, a zenés szórakoztatás, elsősorban a cigányzenekarok, népi zenekarok számára képez muzsikus utánpótlást, képzett szakembereket, de szükség szerint felkészít felsőfokú tanulmányokra is. Különböző művészeti ágak egy intézményen belüli képzésére is akad példa. Ilyen a helyi művészeti tradíciókra építő pécsi Művészeti Szakközépiskola, ahol az országban egyedülálló módon három társművészetet, a zenét, a táncot és a képzőművészetet is oktatják. Szombathelyen a képzőművészetet, míg Békéscsabán és Kecskeméten a néptáncot párosítják a klasszikus zenei képzéssel.

Jelenleg Magyarországon 22 olyan intézmény működik, amely ezt az oktatási formát kínálja. A 2005/6-os statisztikák szerint a *Zene és előadóművészet* területén középfokon 3452 fő folytatott tanulmányokat, és ebből 401 fő tett OKJ-vizsgát. A zeneművészeti szakközépiskolákban az oktatás fő irányvonala a komolyzene nagy alapterületeihez – klasszikus zene, népzene és jazz – kapcsolódik, ugyanakkor cél, hogy a végzett diákok ne csak magasan képzett zenészek, hanem az általános műveltségi alapokat is birtokló, érzékeny emberek legyenek.

A kutatásról

Magyarországon zenei képességvizsgálat zeneművészeti szakoktatásban még nem történt, mindössze egy hazai kutatás vizsgálta a pályaválasztás előtt álló, klasszikus zenei képzésben részesülő középiskolások zenei életútját és zenei tehetségük kibontakozását elősegítő személyiségjegyeket. Erről a korosztályról kevés a külföldi kutatás is az iskolarendszerű képzésben. A metakogníció és a zenetanulás területeivel kapcsolatos külföldi kutatások affektív és metakognitív képességek tantárgyi sikerekkel kapcsolatos eredményeit tartalmazzák.

A zenei képességek tényezőit egy általunk kidolgozott kérdőívvel vizsgáltuk, név nélkül, az évfolyam jelölésével kértük a kitöltést. A kérdőív a Kodály-konceptió, Hollenbeck (2008) kérdőíve alapján és a Nemzeti Alaptanterv a zeneművészeti szakközépiskolai szolfézs tantárgyra vonatkozó követelményeinek a gyakorlattal való összevetése alapján épül fel.

A vizsgálat körét a zeneművészeti szakközépiskolások 9–13 évfolyamának körében határoztuk meg. A számukra készített online kérdőív 50 kérdést tartalmazott, melyek a háttérváltozók, érdemjegyek és a különböző zenei, illetve

metakognitív készségekkel kapcsolatos területeket tartalmazták. Külső befolyásoló tényezők tekintetében a családi hatást vizsgáltuk; apa, anya legmagasabb iskolai végzettségét, a családban előforduló professzionális, amatőr zenészek arányát, kollégista-e a diák, milyen típusú zenekarban játszik, valamint a közismereti és zenei tantárgyak előző tanév végi érdemjegyére kérdeztünk rá.

A kutatásunk további célja egy olyan könnyen hozzáférhető, online mérőeszköz kialakítása, amely átfogó képet nyújthat a hangszeres tanuló diákok zenei, metakognitív és affektív képességeiről, azok fejlődéséről a magyar zeneművészeti szakközépiskolai, illetve a zeneművészeti felsőoktatás szolfézs-zeneelmélet oktatásában.

A vizsgálat fő célkitűzése az volt, hogy olyan általánosságban jellemző megállapításokat vonhassunk le a zeneművészeti oktatásban tanuló diákokról, amelyek segítséget nyújthatnak a zenei és egyéb képességeiről. A zenei képességek tényezőit egy általunk kidolgozott kérdőívvel vizsgáltuk, név nélkül, az évfolyam jelölésével kértük a kitöltést. A kérdőív a Kodály-koncepció, Hollenbeck (2008) kérdőíve alapján és a Nemzeti Alaptanterv a zeneművészeti szakközépiskolai szolfézs tantárgyra vonatkozó követelményeinek a gyakorlattal való összevetése alapján épül fel. A szolfézsóra sokban különbözik az iskolai énekórától. A szolfézs a zeneművészeti oktatásban heti kétszer 45 perces óraként szerepel. Az órán az elméleti ismeretek adásával, zenei képességek fejlesztésével, zenei ismeretekkel, és egyfajta zenei élménnyel segíti a hangszeres oktatást, továbbá hozzásegít az öntevékeny zenetanulás és muzsikálás megteremtéséhez.

Eredmények

A vizsgálati minta alapján összességében a tanulók 80 %-ának van zenész, vagy hangszeres játzó családtagja. Érdekes viszont, hogy a tavalyi tanév végi főtárgyi (hangszeres vagy énekes) érdemjegy azoknál a diákoknál volt a legmagasabb, 4,1 fölött, ahol a családban bár nincs hivatásos zenész, ugyanakkor van olyan, aki hangszeres játszik vagy játszott (43%). A legtöbb tanuló által tanult hangszer a zongora volt (78%), második leggyakoribb hangszeres család a vonós (30%), majd a fafúvós (22%), illetve a rézfúvós hangszerek következtek (8%). Bár a minta 40%-a nem tagja zenekarnak, ugyanakkor közel 90%-a a diákoknak játszik valamilyen kamaracsoportban.

Hollenbeck 2008-as amerikai kutatásával összevetve a vizsgált közismereti tantárgyi átlagok szintén magasak, 4,1 és 5 közötti átlagot a diákok 56% ért el, 38% 3,1 és 4,0 között teljesített. Legmagasabb átlageredmény a közismereti tantárgyak között nyelvtanból (3,9), zenei téren szolfézsából (4,0) született. A zenei készségek terén többek között a lapról olvasási, dallamírás, transzponálási, improvizációs és elemző készségeket vizsgáltuk. Míg a kottaolvasási készségét a diákok 54%-a tartott megfelelőnek, a hallás utáni dallamírást mindössze 34% ítélte jónak.

Ugyanakkor a kérdőív érinti a zeneművészeti szakoktatás egyéb zenei tantárgyait is, kitér a zenetörténeti, népzenei ismeretek, valamint a zeneelmélet tantárgyhoz kapcsolódó készségek vizsgálatára. A diákok harmóniai és formai elemző készsége alacsony szintet jelöl, mindössze 39% tartja megfelelőnek, improvizációhoz kapcsolódóan saját tudásuk értékelése viszont magasabb (46%).

A kérdőív lehetőséget nyújt a zenetanulás metakognitív készségekkel kapcsolatos összefüggéseinek feltárására is. A zenei memória és a dallamírás 0,01 szignifikancia szint mellett mutat összefüggést. Az eredmények ellenőrzését, illetve a nyomon

követés megvalósítását egy összetettebb, részletesebben kidolgozott szolfézs feladatokat tartalmazó programmal lehet megvalósítani, ilyenek például az *Earmasterpro*, vagy a *GNU Solfège* angol nyelvű programok. Az SZTE Neveléstudományi Doktori Iskolában egy új elektronikus készségfelmérő rendszer kidolgozására került sor az elmúlt években, az új platform neve eDIA (*e-Diagnostic Assessment Platform*), mely jelentős mértékben hozzájárulhat oktatási rendszerünk fejlesztéséhez. A további kutatásokat ezen a platformon kívánom megvalósítani. Az eDIA a teszten kívül lehetőséget nyújt a középfokú szolfézsoktatással kapcsolatos zenei képességfejlesztő feladatbank létrehozására is.

Összegzés

A gyakorlati tapasztalat és a tudományos kutatások egyaránt igazolják, hogy a zene és a zene művelése fontos eszköz lehet a személyiség kiegyensúlyozott fejlődésének. A hangszeres, vagy énekelt zene által fejlesztett képességek kedvezően befolyásolják a tanulók szocializációját, érzelmi gazdagodását és általános tanulási teljesítményeit. Az előmérés eredményei alapján a nem professzionális, hanem zeneszerető, hangszeren játszó családok gyermekei érték el a legjobb eredményt a főtárgyuk elsajátításában. A jövőre vonatkozóan mindenképp további vizsgálatok és elemzések javasoltak, több kutatási kérdés, feladat felmerülhet. Többek között a teljesség igénye nélkül, a különböző évfolyamok eredményeinek összehasonlítása, a háttérváltozók elemzése (éremjegyek, nemi különbségek) vagy a zenei képességek összefüggéseinek kimutatása.

Irodalomjegyzék

- HOLLENBECK, L (2008): *Cognitive, Affective, and Meta-Cognitive Skill Development through Instrumental Music: A positive impact on academic achievement*. Educational Resources Information Center.
- HOVÁNSZKI Jánosné (2008): *Zenei nevelés az óvodában*. (pp.81) Debrecen Didakt Kft.
- JANURIK, M. (2010): *A zenei hallási képességek fejlődése és összefüggése néhány alapképességgel 4-8 éves kor között*. Doktori értekezés. Szeged: Szegedi Tudományegyetem.
- SEASHORE, C. E. (1919): *Measures of Musical Talent*. New York: Academic Press.